

Oude boomgaarden-restanten

OUDE
HOOGSTAMFRUITBOM
EN ZIJN MEESTAL EEN
SIERRAAD IN HET
LANDSCHAP.

SOMS GOED
ONDERHOUDEN, SOMS
MINDER OF GEHEEL
NIET ONDERHOUDEN
MAAR ALTIJD TONEN
ZE ALS PARELS IN DE
NATUUR EN
LANDSCHAP.

Her en der vind men nog steeds oude boomgaard restanten en oude fruitbomen die vaak ook solitair zijn aangeplant. Op onze speurtochten naar oude rassen voor onze collectie kwamen wij op de plaatsen waar nog erg mooie oude hoogstammen staan. Ook kwamen wij op plaatsen waar men nog nieuwe hoogstammen hadden aangeplant. Al met al kunnen we stellen dat de aanplant van oude fruitrassen weer in de lift zit. Voor aankleding van boerderij, landhuis of welke woning dan ook geeft de decoratie met fruitbomen een positieve uitstraling aan welk onroerend dan ook. Welke oude rassen zijn nog bekend en minder bekend, wij zetten verderop enkele op een rij en vertellen we wat over vroeger fruit telen. Wat zijn nu eigenlijk oude fruitrassen? Dat is eigenlijk maar heel eenvoudig te stellen, rassen die niet meer (commercieel) aangeplant worden behoren we bij de oude fruitrassen te noemen.

Verdwijnd fruit

Vroeger had elk gezin met een eigen erf, wel wat fruitbomen bij huis. Op de verkoop van het fruit heeft men zich niet toegelegd, doch men was in vroegere tijd zeer kwistig in het uitdelen ervan aan familie en bekenden. Ook vinden wij op het erf pruimebomen. Omdat deze vruchtbomen hier bijna overal goed groeien, worden ze op bijna alle erven gevonden.

***Wie wil daar niet wandelen.
Een oase van rust en
schoonheid.***

Appelrassen kunnen we in verschillende soorten indelen.

Calville-appels	: Framboosappel, Gravensteiner, Lombarts Calville.
Rammel-appels	: Prinzenappel, Present van Engeland.
Gulderlingen	: Zoete Gulderling, Sijden Hemdje, Gele Gulderling.
Rozen-appels	: Transparente de Cronsels, Cousinot.
Duif-appels	: Englischer Taubenapfel, Pigeon.
Ramboer-appels	: Kaiser Alexander, Geflamter Weisser Cardinal, Present van Drievoet.
Ramboerrenetten	: Reinette du Canada, Reinette Gris.
Wasreinetten	: AnanasreINETTE, London Pepping, Landsberger Reinette.
Borsdorfer Reinetten:	Edelborsdorfer, Zwiebelborsdorfer.
Rode Reinetten	: Sterappel, Baumann's Reinette.
Grauwe Reinetten	: Grauwe Fransosische Renet, Parker's Peppin, Grauwe Herfstrenet.
Goudreinetten	: Schoone van Boskoop, Goldparmaine, Blenheim Reinette, Berlepsch.
Streepjesappels	: Herfststreepje, Striepeling, Roter Trierweinapfel.
Spitse-appels	: Manks Codlin, Keswich Codlin.
Platte-appels	: Platte Bellefleur, Kantjesappel, Holman.

Als er geen appel- of perebomen zijn, vindt men altijd wel enkele pruimebomen. Zoete Aagt, Gronsvelder Klumpke, Adam's appel, Betuwse kwets (Hongaarsche Kwets) en Ossekop zijn fruitnamen die bijna niemand in Nederland meer kent. Notarisappel, Sterappel en Noord Hollandsche Suikerpeer dat zijn vaak de enige rassen die iemand nog van vroeger te binnen schieten. Met wat geluk komen Winterjan en Schoone van Boskoop (noemt wel ook vaak foutief GoudreINETTE) nog in de herinnering. Vaak stonden ze rondom een boerderij voor eigen gebruik, in de Betuwe, langs de Gelderse IJssel van Lobith tot Zwolle en Zuid-Limburg stonden bepaalde rassen in grote hoogstam-

Perenrassen kunnen we in verschillende soorten indelen.

Boterperen	: Legipont, Citron des Charmes, Beurre Hardy, Boterpeer.
Semi-boterperen	: Hertogin Elsa, Hertogin van Angoulême.
Bergamotten	: Oranjepeer, Bergamot Dijckhuis, Bergamote Bufo, Passe Crassane.
Semi-bergamotten	: Orange musque, Zomer Bergamot.
Groene-langperen	: Noubreau Poiteau, Le Curé, Le Lectier.
Flesperen	: Beurré Bosc, Enkele Kaizerin, Robert de Neufville.
Apotheker-peren	: Clapp's Favourite, Williams Bonne Chrétien.
Rousseletten	: Jut, Alexia, Speckbirne, Jumbo Jut.
Muskaat-peren	: Muskateller, Beurré Lebrun.
Reuzel-peren	: Groene Oranjepeer, Heerepeer.
Lange stoofperen	: Kreeftspeer, Winterlouwjtje, Provisiepeer, Winterietpeer.
Ronde stoofperen	: Zure brederode, Winterjan, Sypeer, Cadillac.
Bloedperen	: Bloedpeer, Flambouw, Maxima, Belgische Bloedpeer, IJsselbloedpeer.
Calebassen	: Calebasse de Tirlemont, Doesburgsche Zwaan, Abate Fetél.
Keutelperen	: Zwijnenkeutelpeer, Köttelpeer, Amandelbladpeer.
Wijnperen	: Franse Wijnpeer, Zalmpeer, Poire Madam.

boomgaarden. Onder de fruitbomen werden soms aardbeien geteeld, en liep het vee en de varkens zich tegoed te doen aan het rottend, afgefallen fruit. Met de komst van de laagstam verdwenen zowel de boerenboomgaarden als de hoogstamfruitbomen uit ons land. Idyllisch beeld maakte plaats voor massaproductie en export.

In 1950 kende de vlaai- en stroopprovincie Limburg nog 15.000 hectare hoogstambomen, in 1987 nog maar 1900 ha, anno 2004 is het rond de 1000 ha gekomen.

Gelukkig zijn er in Nederland diverse verenigingen die zich inzetten voor het verdwijnend fruit, menigeen wil ze echter graag weer aangeplant zien. Een der mooiste boomgaard van Limburg, de Belletboomgaard nabij Cottesen te midden van de heuveldalen, een kronkelend riviertje en vooral te midden van de rust. Vuursalamander, maretak en zinkviooltje, zeldzaam in de rest van Nederland, maar hier komen ze veelvuldig voor.

De hoogstamboomgaard met meer dan 350 appel, peer en enkele pruimenbomen. De huidige hoeve is in 1732 gebouwd in opdracht van de overste van het nonnenklooster in Burscheidt. De boomgaard was tot 1989 in gebruik bij Sjang Crombach, nu is het eigendom van de Stichting Limburgs Landschap. Na zijn overlijden, hebben de erven Crombach er in toegestemd de boomgaard, de Heimansgroeve en de Geulweiden aan het Limburgs Landschap te verkopen. De naam Crombach leeft nog voort in de appel- en perenstroop die van fruit uit deze boomgaard gemaakt wordt, ook de appel Zoete Crombach stamt uit deze boomgaard. Door het verdwijnen van fruitrassen verdwijnen ook smaken, geuren en ziektebestendigheid, die van belang kan zijn bij het ontwikkelen van nieuwe variëteiten.

Hoeve- en leifruit

De laatste oude vruchtbomen zijn vaak niet zo zeer meer te vinden in boomgaarden als wel rondom het boeren erf, voor de boerderij of als afscheiding van weg of weiland. Ze dateren nog uit een tijd toen vruchtbomen een economische waarde vertegenwoordigden, net zoals walnoot- of hazelnootbomen. Boeren betrokken hieruit hun, wintervoorraad en verkochten het overschot op de markt. Deze vruchtbomen vormden een nog niet geheel ontsloten genetisch reservoir van verdwijnende fruitrassen.

Op sommige boerderijen treft men nog leibomen aan, al dan niet tegen muren. De grootste muren (ook wel slangenmuren genaamd) met leifruit vind het landgoed De Aalshorst (te Dalfsen), Queekhoven (te Breukelen) en Huis te Manpad (te Heemstede).

Hierna vindt u een overzicht van wat zeldzame fruitrassen van de appel en de peer. De appel en de peer zijn twee fruitrassen met pit-ten, men noemt hen dan ook pitvruchten.

Appels

Vele appelrassen hebben namen als Glorie van Holland, Groninger Kroon, Oude Wijven, Rode Tulpappel, Roosjesappel, Patman, Hamappel, Schaapsneus en Swaan.

Onder de zoete appels voor stoofpotten of om te drogen vinden we de Kaneelappel, Rijnzoet, Zoete Jopen, Zoete Lemoen, Zoete Goudpipeling en Zoete Veen.

De monniken van de abdij in Egmond vermelden in hun logboek uit 1485, 4 witte zomerguldelingen, 5 pippingen, 2 jakobsappelen en 1 sint-jansappel.

In de 18de eeuw worden Schager-appelen om hun schoonheid geroemd.

In Zeeland kent men in de 19de eeuw Borda-anappels, Prinsesnobel, Groenezotjes en Kattebollen.

Na de Tweede Wereldoorlog voorzagen de volgende rassen in eigen behoefte uit boomgaarden en rondom de boerderij: Brabantse Bellefleur, Groninger Kroon, Notarisappel, Lemoenappel, Sterappel, Zoete Campagner, Zoete Kroon, Zoete Ermgaard, Grauwe Holaert en Zomer Aagt.

Als berm- en wegbeplanting dienden: Grauwe Peerzoete, Baumann's Reinette, Gulden Reinette, Zoete Grauwe Gorinchemsche Holaert, Brabantse Bellefleur, London Pippin, Dubbele Rode Zure Paradijsappel, Zoete Veen en in mindere mate Pariser Rambour, Zoete Paradijs, Zoete Campagner, Witte Herfstcalville en Zure Reinette.

Vroeger werden appels bewaard door ze eerst in schijfjes te snijden en dan vervolgens te drogen door op te hangen. Geschikt hiervoor zijn vooral zoete appels.

Inlandsche appelrassen

Zoete Zomer Aagt, Sijden Hemdje, Zomer Coussinot, Princesse Noble, Ananas Reinette, Vlaamsche schijveling, Schoone van Boskoop, Wijker Pippeling, Zoete Kafappel, Herfst-Bloemzoete, Koningspippeling, Reinette von Breda, Brielsche Calville, Calville van Boskoop, Witte Herfstcalville, Zoete Campanjer, Diepe kopjes, Dubbele Zure Rode Paradijsappel, Pigeon, Pomme de Laak, Reinette van

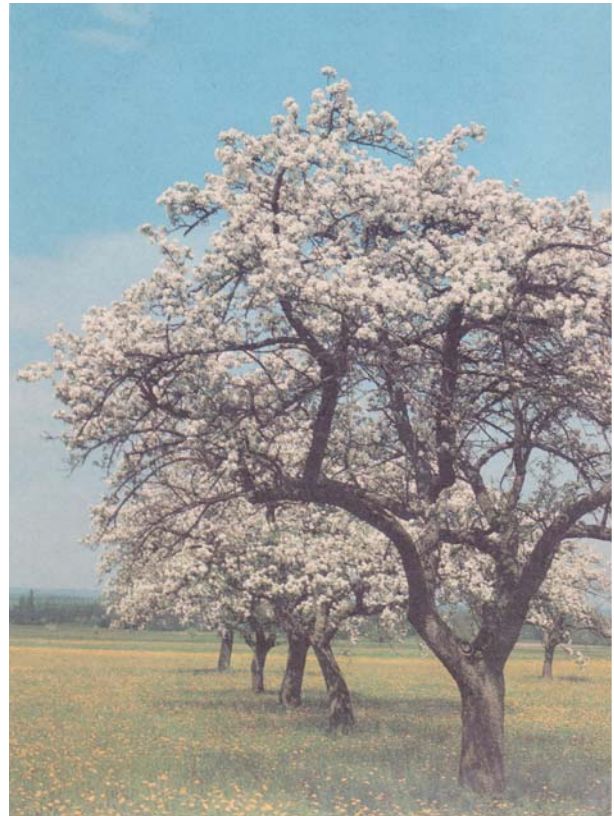

Ekenstein, Zoete Ermgaarde, Princesse Noble, Reinette de France Grise, Roode-Herfstcalville, Oostindische Compagnie, Zeeuwsche Pepping, Reinette Monstrueux, Doeke Martens, Zoete Dolphijn, Bloem-Zuur, Angelierappel, Brand-Appel, Limoenappel, Zomer Erveling, Zwart-Gat, Sneeuw-Appel, Rode Kroon, Oranje-Appel, Enkele Griet, Juffers Kruidling, Paasch-Appel, Rabauw, Kruis-Appel, Roos-Appel, Herfst-Striepeling, Swaan, Zuure-Zon-Appel, Zoete Veentje, Dragonder-Appel, Blanke-Peerzoet, Pomme-douce, Witte Reinette, Princes-Appel en Geele Soete Silverling.

Aan de namen kan je tegenwoordig niet meer herkennen hoe of wat ze smaken: maar de meeste appelen worden in Nederland tegenwoordig uit de hand gegeten. Worden ze niet verkocht dan worden ze tot appelsap, appeltaart of appelmoes verwerkt.

Maar je kan er ook nog stroop, cider of zelfs calvados van maken.

Of zelf kan je er warme appelmoes met kaneel van bereiden. Daarvoor heb je natuurlijk andere rassen nodig. Special rassen voor verwerking worden niet meer geteeld in Nederland, wel is het ene appelras meer geschikt voor verwerking dan het andere ras in verband met schilkleur en smaak. Ook worden er rassen geteeld die ongeschikt zijn voor verwerking tot appelmoes. Bij de appelmoesfabricage worden wel minder goede rassen gemengd met goede rassen. Rassen met een rode schilkleur zijn minder geschikt voor fabrieksmatige verwerking tot appelmoes, omdat hierdoor een te bruine moes ontstaat. Voor huishoudelijk gebruik voor appelmoes zijn gebloste rassen meestal wel bruikbaar, omdat de vruchten dan in vele gevallen worden geschild. Rassen met een sterk aroma zijn eveneens minder geschikt voor de fabrieksmatige verwerking tot appelmoes. Een groot deel van het kwalitatieve onder eind van de oogst wordt door de industrie voornamelijk tot appelmoes verwerkt. Ook vindt op geringe schaal verwerking plaats tot sap, pulp, appelparten en stroop. Zoete Appelen worden bijna uitsluitend voor de huishoudelijke verwerking geteeld.

In zulke boomgaard-restanten staan nog oude rassen.

Weer zo'n verloren hoekje.

*Er worden
weer nieuwe
hoogstammen
aangeplant.
Hier op het
plateau van
Margraten.*

Voor het koken tot appelmoes is de Schoone van Boskoop een uiterst geschikt ras. Wil men erg smakelijke appelmoes dan moet men meerdere (4–6) rassen die geschikt zijn voor appelmoes door elkaar koken, dan krijgt men pas een lekkere appelmoes. Geschikte oude lokale rassen voor de appelstroop zijn de Schaapsneus, Gronsvelder Klumpke, Eysdener Klumpke,

Sevenumse Streepske, Keuleman; Rode Sterappel en Bellefleuren. De geschiktheid van het ras is een kwestie van smaak, onder meer afhankelijk van de vraag hoe rins de stroop dient te worden.

Ook voor de sapverwerking tot vruchtensap en vruchtenwijn zijn niet bepaalde rassen specifiek geschikt.

Appelrassen uit vroeger eeuwen.

Anjelieren, Ananasappelen, Canduweelen, Dytschellingen, Keyserinnen, Guddelinc, Blandereele, Blanckaerden, Braatappelen, Brantappelen, Breydelingh, Butringen, Cautenajugen, Coninghinnen, Corbule, Croirettinghen, Cruijtappel, Cruyelinck, Cruysinge, Eierappelen, Ekkelingen, Eynappel, Geelnerich, Glasappelen, Goldrenetten, Granaatappelen, Groeninghe, Grolzettinghen, Heylesem, Kantappelen, Keutneven, Kleeffsche dytzeling, Loevensche wytinghe, Louwerysz appel, Neerlansen, Nordelingen, Oegelinghen, Oogstappelen, Overlansen, Platappelen, Potappels, Pypingen, Rabauen, Ribbelingh, Roetselinge, Rozenappelen, Schyvert, Sibbeling, Sikkelingen, Sinte Jacobsappelen, Smaltappelen, Smertelinge, Somerguldeling, St. Jansappelen, Stinninghen, Vetting, Vijfappel, Vlaamsche Trippelinc, Winterguldeling, Witte Zomergullderling, Wynghelinge, Wynsunnen en Zeutneven.

Verdwenen appelrassen uit het assortiment.

Zure appels

Allington Pippin, Brabantsche Bellefleur, Dubbele Bellefleur, Engelse Bellefleur, Bataafse Bellefleur, Drentse Bellefleur, Franse Bellefleur, Stichtse Bellefleur, Westlandse Bellefleur en Limburgse Bellefleur, Bramley's Seedling, Early Victoria, Eijsdener Klumpke, Gronsvelder Klumpke, Ellison's Orange, English Winter Goldpearmain, Franse Zure, Glorie van Holland, Gravensteiner, Groninger Kroon, Jacques Lebèl, Keswick Codlin, Keuleman, Lemoenappel, Lord Lambourne, Lunterche Pippeling, Manks Codlin, Notarisappel, Ossenkop, Perzikrode Zomerappel, Present van Engeland, Princesse Noble, Schöner aus Nordausen, Sterappel, Transparente de Croncels, Transparente Jaune, Zigeunerin.

Zoete appels

Bloemeezoet, Jasappel, Zoete Campagner, Zoete Ermgaard, Zoete Winterkroon, Zoete Goud Pippeling, Tuinzoet, Benderzoet, Dubbele Binderzoet, Zoete Court Pendu, Zoete

Present, Haneman, Zoete Erveling, Enkele Griet, Grote Zoete, Soete Kroon, Beugelzoet, Zoete Eva, Zoete Waard, Zoete Bobbert, Zoete Hooilaars, Breede Zoete, Zoete Streepjesappel, Zoete Anijsappel, Soete Son-Appel, Wijnzoet, Binderzoet, Winterbloemzoet, Zoete Bellefleur, Zoete Rouweling, Zoete Candij, Zoete Ribbeling, Spaansche Gulderling, Peerzoet, Zoete Ananas, Zoethout, Zoete Koningspippeling, Honderdmark, Geelzoet, Dijkmanszoet, Witte Soete-Silverling, Geele Soete-Silverling, Zoete Veentjesappel, Dubbele Zoete Aagt, Rijnzoet, Honingzoet, Zoete Calvijn, Vlamme Zoetje, Pomperanje, Uitgeester Zoet, Herfstbloemzoet, Zoete Tulp, Zoete Crombach, Zoete Paradijs en Zoete Dolphijn.

Lieflijke schoonheid in alle rust (onder en boven).

Hier nog enkele oudjes.